

УДК 37.211.24

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.32>

Тетяна ВОЛОБУЄВА

кандидат технічних наук, доцент кафедри машинобудування, Одеська державна академія будівництва та архітектури, вул. Дідріхсона, 4, м. Одеса, Україна, 65029

ORCID: 0000-0003-0340-3326

Аліна ЦЕЛІКОВА

кандидат технічних наук, доцент кафедри машинобудування, Одеська державна академія будівництва та архітектури, вул. Дідріхсона, 4, м. Одеса, Україна, 65029

ORCID: 0000-0002-1394-3986

Ірина МУРАВЙОВА

старший викладач кафедри машинобудування, Одеська державна академія будівництва та архітектури, вул. Дідріхсона, 4, м. Одеса, Україна, 65029

ORCID: 0000-0003-3106-1044

Іван БОЛОКАН

асистент кафедри машинобудування, Одеська державна академія будівництва та архітектури, вул. Дідріхсона, 4, м. Одеса, Україна, 65029

ORCID: 0000-0002-8815-6346

Бібліографічний опис статті: Волобуєва, Т., Целікова, А., Муравйова, І., Болокан, І. (2022). Формування soft skills на стадіях професійного становлення особистості. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 210–215, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.32>

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS НА СТАДІЯХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Рекомендації щодо формування soft skills у системі вищої освіти з'явилися у світовій практиці ще в 1950-ті роки минулого століття, що привело до суттєвих змін в освітній діяльності та вимог у професійній діяльності. Проблема формування soft skills в останні роки все більше приваблює вітчизняних дослідників, цей інтерес значною мірою пов'язаний зі змінами в системі освіти нашої країни. Саме тому у статті розглядається проблема диференціації періодів становлення креативної особистості для набуття навичок soft skills. Метою цієї роботи є аналіз усіх стадій професійного становлення особистості та з'ясування, на якій стадії відбувається найбільше формування soft skills (гнучких навичок).

Авторами визначені основні поняття та підходи періодизації. Встановлено, що диференціація і періодизація становлення креативної особистості здійснюються за трьома основними взаємозалежними напрямками, такими як стадії професійного становлення особистості, вікові періоди і стадії становлення особистості та стадії становлення креативної особистості. Детально розглядаються всі стадії професійного становлення особистості та проблеми в освітньому процесі, що вимагають відповідних креативно спрямованих психолого-педагогічних дій.

Детально розглянувши стадії професійного становлення особистості, автори встановили, що саме на стадії професійного навчання відбувається набуття та розвиток soft skills. Саме на цій стадії викладачам вищих навчальних закладів необхідно приділяти особливу увагу формуванню у здобувачів необхідних гнучких навичок. Завдання сучасних викладачів – не тільки допомогти засвоїти здобувачам необхідну професійну програму, але й спонукати розвиток певних компетенцій, які допоможуть їм бути конкурентоспроможними на сучасному ринку праці.

Ключові слова: soft skills, періодизація освіти, креативна освіта, особистісний розвиток здобувача.

Tetyana VOLOBUEVA

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor at the Department of Mechanical Engineering, Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Didrichson str., 4, Odesa, Ukraine, 65029
ORCID: 0000-0003-0340-3326

Alina TSELIKOVA

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor at the Department of Mechanical Engineering, Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Didrichson str., 4, Odesa, Ukraine, 65029
ORCID: 0000-0002-1394-3986

Iryna MURAVIOVA

Senior Lecturer at the Department of Mechanical Engineering, Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Didrichson str., 4, Odesa, Ukraine, 65029
ORCID: 0000-0003-3106-1044

Ivan BOLOKAN

Assistant at the Department of Mechanical Engineering, Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Didrichson str., 4, Odesa, Ukraine, 65029
ORCID: 0000-0002-8815-6346

To cite this article: Volobueva, T., Tselikova, A., Muraviova, I., Bolokan, I. (2022). Formuvannya soft skills na stadiyakh profesiinogo stanovlennya osobistosti [Soft skills formation at the stages of professional personality]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 210–215, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.32>

SOFT SKILLS FORMATION AT THE STAGES OF PROFESSIONAL PERSONALITY

Recommendations for the formation of soft skills in the higher education system appeared in world practice in the 1950s, which led to significant changes in educational activities and requirements in professional activities. The problem of soft skills formation in recent years is increasingly attracting domestic researchers, this interest is largely due to changes in the education system of our country. That is why the article considers the problem of differentiation of periods of formation of creative personality, for the acquisition of soft skills. The purpose of this work is to analyze all stages of professional development of the individual and find out at which stage is the greatest formation of soft skills (flexible skills).

The authors identified the basic concepts and approaches to periodization. It is established that differentiation and periodization of creative personality formation are carried out in three main interdependent areas, such as stages of professional personality formation, age periods and stages of personality formation and creative personality formation stages. All stages of professional development of the individual and emerging problems in the educational process that require appropriate creatively oriented psychological and pedagogical actions are considered in detail.

Having considered in detail the stage of professional development of the individual, the authors found that it is at the stage of professional training is the acquisition and development of soft skills. It is at this stage that teachers of higher education institutions need to pay special attention to the formation of the same necessary flexible skills. The task of modern teachers is not only to help students master the necessary professional program, but also to encourage the development of certain competencies that will help them be competitive in today's labor market.

Key words: *soft skills, periodization of education, creative education, personal development of the applicant.*

Актуальність проблеми. Зміни, що відбуваються в системі освіти на сучасному етапі, зумовлені встановленням нових освітніх орієнтирів та вимог до професійної діяльності. Ця трансформація ставить усі дисципліни, що вивчаються у виші, на службу не тільки професійному, а й особистісному розвитку здобувача (Калимуллин, 2015). Соціальний, а не когнітивний інтелект, соціальні навички та вміння (soft skills), а не тільки предметні знання, оці-

нюються фахівцями як вирішальний фактор успішності особистості, вдалого працевлаштування та кар'єрного зростання, що знайшло відображення і в освітніх стандартах. Саме тому однією з актуальних проблем сучасної освіти є створення періодизації становлення креативної особистості. Незважаючи на те, що дослідження цієї проблеми має тривалу історію, вона досі залишалася неопрацьованою, тобто загальноновизнаної диференціації періодів

становлення креативної особистості у вітчизняній та зарубіжній педагогіці і психології поки немає. Наукою доведено, що слід розрізняти періодизацію життя людини і періодизацію становлення її особистості. Наведені нижче диференціація і періодизація становлення креативної особистості здійснюються за трьома основними взаємозалежними напрямками, такими як: 1) стадії професійного становлення особистості; 2) вікові періоди і стадії становлення особистості; 3) стадії становлення креативної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рекомендації щодо формування soft skills у системі вищої освіти з'явилися у світовій практиці ще в 1950-ті рр. минулого сторіччя. Нині це питання заслуговує більшої уваги серед вітчизняних учених, оскільки цей інтерес значною мірою пов'язаний зі змінами в системі освіти нашої країни.

Серед зарубіжних авторів дослідженнями формування soft skills займалися такі вчені, як L.G. Sisson, R. Gaines, та M. Mohammed. Питання щодо необхідності зміни освітніх програм із метою орієнтації їх на soft skills детально вивчали такі автори: V. Callier, R.H. Singiser, N. Vanderford, M.A. Mardis, J. Ma, F.R. Jones, C.R. Ambavarapu, H.M. Kelleher, L.I. Spears, C.R. McClure та інші.

Необхідності володіння soft skills як технічними фахівцями, так і представниками творчих спеціальностей присвячені роботи таких науковців: Н. Hadyanto, А. Mukminin, F. Failasofah, N. Arif, N. Fajaryani, B.A Ritter, E.E. Small, J.W. Mortimer, J.L. Doll.

Мета дослідження. Мета роботи – провести аналіз стадій професійного становлення особистості та з'ясувати, на якій стадії відбувається найбільше формування soft skills (гнучких навичок).

Викладання основного матеріалу дослідження. Про необхідність враховувати розвиток soft skills у процесі набуття предметних знань та професійних компетенцій говорять результати значних досліджень, які були проведені у різних країнах світу. Так, у процесі дослідження, виконаного Гарвардським університетом спільно з Фондом Карнегі та Стенфордським науководослідним інститутом, встановлено, що успіх у професійній сфері на 75–85% залежить саме від рівня сформованості soft skills і лише на

15–25% – від професійних предметних компетенцій (Robles, 2012). Це підтверджують дані, отримані L.G. Sisson (Sisson, 2013).

Саме тому викладачам вищих навчальних закладів слід звернути особливу увагу на стадії професійного становлення особистості, щоб дати здобувачам не тільки професійні навички, але й креативні, які дуже затребувані на сучасному ринку праці. На різних стадіях професійного становлення особистості виникають різні проблемні освітні ситуації, що вимагають відповідних креативно спрямованих психологопедагогічних дій.

Першою стадією становлення особистості є стадія *допрофесійної діяльності*. На цій стадії відбувається формування професійних намірів. Проблемна освітня ситуація полягає в організації креативно орієнтованого навчання школярів, яке забезпечило би компетентний вибір професії та її отримання у відповідній професійно-освітній галузі.

На стадії *професійного навчання* виникають проблеми розвитку мотивації, професійного самовизначення і формування готовності до майбутньої професійно-творчої діяльності. Центральною проблемою на цій стадії є формування системи соціально і професійно орієнтованих знань, умінь і навичок, а також розвиток в учнів професійно важливих креативних якостей і творчих здібностей (Муравйова, 2020). Саме цій стадії необхідно приділили більше уваги, адже саме в цей період відбувається формування soft skills у здобувачів.

На стадії *початку професійної діяльності* креативно зумовленими проблемами є забезпечення успішності професійної адаптації, формування початкового досвіду професійно-творчої діяльності. Придбання досвіду самостійного здійснення творчих процесів, що забезпечують вихід на потрібні рівні рішення професійних творчих завдань, майстерності, самоактуалізації і конкурентоспроможності.

На стадії *зрілої професійної діяльності*, тобто висококваліфікованого її здійснення, велике значення мають професійні компетентність і кваліфікація. Сучасні соціальні та професійні технології динамічні і мінливі, фахівця необхідно постійно підтримувати і підтверджувати свій професіоналізм і конкурентоспроможність. Звідси випливає необхідність безперервної професійної креативної освіти. При

цьому йдеться саме про освіту, а не тільки про підвищення кваліфікації в межах уже освоєної професії і сформованого досвіду. На цій стадії відбувається синтез професійних і креативних умінь і якостей у складні структурні трансформації, що забезпечують продуктивне виконання професійно-творчої діяльності. Але сьогодні засоби і технології праці змінюються порівняно швидко, і вимушена зміна спеціальності, а часом і зміна професії, стає цілком нормальним явищем. У цих умовах професійний досвід може стримувати подальший професійний ріст фахівця. Тоді компенсувати «інноваційні витрати» йому допомагають загальні креативні вміння і якості, які є інваріантними щодо варіативних професійних.

Цілком очевидно, що стадії досягнення вершин *професійної майстерності*, що вимагає наднормативного виконання трудової діяльності, високих рівнів професіоналізму і конкурентоспроможності, можуть ефективно здійснюватися лише у разі самоактуалізації професійно-творчого потенціалу. Можливу допомогу в цьому процесі можуть надати відповідні організаційні форми безперервної креативної освіти. І на стадії *постпрофесійної діяльності* (тобто після припинення професійної діяльності) креативні технології безперервної освіти і збереження творчого характеру діяльності можуть допомогти у подоланні деструкцій цього вікового періоду.

Аналіз усіх стадій професійного становлення особистості показує, що саме на стадії професійного навчання слід приділити максимальну увагу розвитку soft skills у здобувачів. Саме тому для викладачів Одеської державної академії будівництва та архітектури особливого значення набувають проектування креативно обгрунтованого змісту професійного навчання, особистісно орієнтовані технології його реалізації і моніторинг професійного становлення креативної особистості здобувача. Зміни, що відбуваються в системі освіти на сучасному етапі, зумовлені встановленням нових освітніх орієнтирів та вимог до професійної діяльності. Ця трансформація ставить усі дисципліни, що вивчаються у виші, на службу не тільки професійному, а й особистісному розвитку здобувача (Калимуллин, 2015).

R. Gaines, M. Mohammed обгрунтовують значущість для випускників як самих предметних

знань, так і можливості їх застосовувати, яка, по суті, і є комплексом soft skills. Дослідники відзначають, що досвід організації окремих навчальних курсів для формування soft skills поза предметним контекстом виявився малоуспішним, і говорять про те, що більш ефективним способом є їх розвиток у процесі вивчення професійних дисциплін (Callier, 2014). Освітні установи в різних країнах по-різному вирішують завдання формування soft skills за допомогою навчальних дисциплін, але про необхідність зміни освітніх програм із метою орієнтації їх на soft skills говорять багато вчених (Callier, 2014; Mardis, 2018; Brooks, 2018). Розглядаючи потенціал різних дисциплін для формування soft skills, дослідники найчастіше називають ті самі навички, які вимагають розвитку, такі як критичне мислення, комунікативність, вміння спільної роботи.

«Гнучкими» навичками може бути затверджений навчальним закладом певний набір умінь, який зафіксований навчальною програмою, або розвиток певних компетенцій, які можуть бути «закріплені» за конкретними предметними дисциплінами. У низці освітніх закладів роблять спроби покласти в основу освітньої програми принцип групової роботи.

Роботи вчених підтверджують думку роботодавців щодо необхідності володіння soft skills як технічними фахівцями (Mardis, 2018; Fernandez-Sanz, 2017; Brooks, 2018), так і представниками творчих спеціальностей (Sisson, 2013; Gale, 2017). Але все ж таки проблема формування гнучких навичок у здобувачів негуманітарних та нефілологічних спеціальностей є особливо актуальною. Є автори, які наполягають на тому, що 20% дисциплін навчального плану «технічних» напрямів повинні бути присвячені не профільним дисциплінам, а вивченню мови, розвитку комунікативних навичок, навичок управління собою, проектами; особистому розвитку тощо. Водночас T. Chamoggo-Premuzic, A. Arteché, A. J. Bremner та інші, проаналізувавши результати трьох досліджень університетів, з'ясували, що soft skills більш розвинуті у студентів гуманітарних факультетів, ніж у тих, хто вивчає соціальні та природничі науки. Встановлено пряму залежність рівня сформованості soft skills та навчальних досягнень (Chamoggo-Premuzic, 2010).

Згідно з результатами досліджень, відзначається часта розбіжність між тими навичками,

які формуються в університеті цілеспрямовано, і тими, які насправді затребувані на практиці (Stavjanickova, 2015; Gruzdev, 2018). Деякі дослідники пов'язують проблему високого рівня безробіття серед осіб, які нещодавно закінчили навчальні заклади, насамперед із відсутністю у них розвинутих навичок комунікації.

В останні роки вищі все частіше залучають роботодавців до діяльності з організації освітнього процесу та навчання студентів із метою коригування навчальних програм вищів з урахуванням думки роботодавців про випускників, що вже працевлаштувалися в їхніх компаніях. Причина полягає в тому, що роботодавці все частіше кажуть про рівень підготовки випускників, відзначають неготовність навіть знаючих свій предмет молодих співробітників вирішувати практичні професійні завдання (Цаликова, 2019). За всієї різноманітності підходів та описуваних ситуацій учені з різних країн єдині в тому, що всі роботодавці відносять до основних обов'язкових компетенцій комунікативні вміння та здатність до співпраці, вважаючи їх важливішими за суто професійні (Dorozynski, 2016).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз усіх стадій профе-

сійного становлення особистості показує, що однією з найважливіших стадій для формування soft skills є стадія професійного навчання. Саме на цій стадії викладачам вищих навчальних закладів необхідно приділяти особливу увагу формуванню у здобувачів необхідних гнучких навичок. Завдання сучасних викладачів полягає в тому, щоб не тільки допомогти засвоїти здобувачам необхідну професійну програму, але й спонукати розвиток певних компетенцій, які допоможуть їм бути конкурентоспроможними на сучасному ринку праці.

Поняття soft skills досить впевнено увійшло в систему освіти всіх країн світу, дослідження в цьому напрямі продовжуються досі. Детальної уваги з цього напрямку заслуговують такі предмети вивчення, як: діагностика та оцінка soft skills; використання різних підходів, методів та прийомів із метою формування цих навичок (наприклад, міждисциплінарної проєктної роботи) та групових форм роботи; порівняння ефективності використовуваних методів і прийомів командної роботи та проєктної діяльності; виявлення особливостей розвитку окремих навичок, таких як спільна робота або критичне мислення; використання мовних дисциплін як засобу розвитку soft skills.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Калимуллин А.М., Габдулхаков В.Ф. О стратегических ориентирах развития педагогического образования в России в контексте глобальных перемен. *Образование и саморазвитие*. 2015. № 4 (46). С. 3–9.
2. Муравйова І.О., Целікова А.С. Креативна педагогіка як іноваційна галузь розвитку креативності учня. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2020. № 70, Т. 3. С. 135–139.
3. Цаликова И.К., Пахотина С.В. Научные исследования по вопросам формирования soft skills (обзор данных в международных базах Scopus, Web of Science). *Образование и наука*. 2019. № 8, Т. 21. С. 187–207.
4. Brooks N.G., Greer T.H., Morris S.A. Information systems security job advertisement analysis: Skills review and implications for information systems curriculum. *Journal of Education for Business*. 2018. Vol 93 (5). P. 213–221.
5. Callier V., Singiser R.H., Vanderford N. Connecting undergraduate science education with the needs of today's graduates. *F1000 Research*. 2014. No 3. P. 279.
6. Chamorro-Premuzic T., Arteche A., Bremner A. J. Greven C., Furnham A. Soft skills in higher education: importance and improvement ratings as a function of individual differences and academic performance. *Educational Psychology*. 2010. No 30 (2). P. 221–241.
7. Fernández-Sanz L., Villalba M. T., Medina J. A., Misra S. A study on the key soft skills for successful participation of students in multinational engineering education. *International Journal of Engineering Education*. 2017. No 33(6). P. 2061–2070.
8. Gale A.J., Duffey M.A., Park-Gates Sh., Peek P.F. Soft Skills versus hard skills: practitioners' perspectives on interior design interns. *Journal of Interior Design*. 2017. No 42(4). P. 45–63.
9. Gruzdev M.V., Kuznetsova I.V., Tarkhanova I.Y., Kazakova E.I. University graduates' soft skills: the employers' opinion. *European Journal of Con-temporary Education*. 2018. No 7 (4). P. 690–698.
10. Mardis M.A., Ma J., Jones F.R., Ambavarapu C.R., Kelleher H.M., Spears L.I., McClure C.R. Assessing alignment between information technology educational opportunities, professional requirements, and industry demands. *Education and Information Technologies*. 2018. No 23 (4). P. 1547–1584.

11. Robles M.M. Executive Perceptions of the Top 10 soft skills needed in today's workplace. *Business Communication Quarterly*. 2012. No 75 (4). P. 453–465.
12. Sisson L.G., Adams A.R. Essential hospitality management competencies: The importance of soft skills. *Journal of Hospitality and Tourism Education*. 2013. No 25 (3). P. 131–145.

REFERENCES:

1. Kalimullin A.M., Gabdulkhakov V.F. (2015) O strategicheskikh orientirakh razvitiya pedagogicheskogo obrazovaniya v Rossii v kontekste global'nykh peremen. *Obrazovanie i samorazvitie*, no. 4 (46). pp. 3–9. (in Russian)
2. Muraviova, I.O., Tselikova A.S. (2020) Kreativna pedagogika yak inovatsiina galuz' rozvitku kreativnosti uchnya. *Pedagogika formuvannya tvorchoi osobistosti u vishchii i zagal'noosvitnii shkolakh*. Zaporizhzhya, no. 70, T. 3. pp. 135–139. (in Ukrainian)
3. Tsalikova I.K., Pakhotina S.V. (2019) Nauchnye issledovaniya po voprosam formirovaniya soft skills (obzor dannykh v mezhdunarodnykh bazakh Scopus, Web of Science). *Obrazovanie i nauka*, no 8., T.21 pp. 187–207. (in Russian)
4. Brooks N.G., Greer T.H., Morris S.A. (2018) Information systems security job advertisement analysis: Skills review and implications for information systems curriculum. *Journal of Education for Business*, no 93 (5). pp. 213–221.
5. Callier V., Singiser R.H., Vanderford N. (2014) Connecting undergraduate science education with the needs of today's graduates. *F1000 Research*, no 3. pp. 279.
6. Chamorro-Premuzic T., Arteché A., Bremner A. J. Greven C., Furnham A. (2010) Soft skills in higher education: importance and improvement ratings as a function of individual differences and academic performance. *Educational Psychology*, no 30 (2). pp. 221–241.
7. Fernández-Sanz L., Villalba M.T., Medina J.A., Misra S. (2017) A study on the key soft skills for successful participation of students in multinational engineering education. *International Journal of Engineering Education*, no 33 (6). pp. 2061–2070.
8. Gale A.J., Duffey M.A., Park-Gates Sh., Peek P.F. (2017) Soft Skills versus hard skills: practitioners' perspectives on interior design interns. *Journal of Interior Design*, no 42 (4). pp. 45–63.
9. Gruzdev M.V., Kuznetsova I.V., Tarkhanova I.Y., Kazakova E.I. (2018) University graduates' soft skills: the employers' opinion. *European Journal of Contemporary Education*, no 7 (4). pp. 690–698.
10. Mardis M.A., Ma J., Jones F.R., Ambavarapu C.R., Kelleher H.M., Spears L.I., McClure C.R. (2018) Assessing alignment between information technology educational opportunities, professional requirements, and industry demands. *Education and Information Technologies*, no 23 (4). pp. 1547–1584.
11. Robles M.M. (2012) Executive Perceptions of the Top 10 soft skills needed in today's workplace. *Business Communication Quarterly*, no 75 (4). pp. 453–465.
12. Sisson L.G., Adams A.R. (2013) Essential hospitality management competencies: The importance of soft skills. *Journal of Hospitality and Tourism Education*, no 25 (3). pp. 131–145.